

SISSEJUHATUS

Käesolev väljaanne tutvustab kõrgema sõjalise hariduse tekkelugu Eesti Vabariigis 20. sajandi algul. Publikatsiooni esimeses osas on vaatluse all Kõrgema Sõjakooli¹ (ja sellele eelnenud Kindralstaabi Kursuste) asutamine, selle struktuuri ja õppemetoodika areng ning üldeesmärgid. Kuigi Kõrgemas Sõjakoolis koostati juba asutuse kümnendaks aastapäevaks põhjalik tegevusülevaade nii sõnas kui pildis,² pole seni kooli hilisemast tegevusest ja toonasest kogemusest üldistatud käsitlusi ilmunud. Siinne väljaanne üritab tekkinud tühikut täita, pakkudes ülevaadet Kõrgemast Sõjakoolist, selle vilistlaskonnast ja kooli lõpetanud ohvitseride väitekirjadest kui Eesti riigikaitse mõtteloo allikatest.

Sõjateaduse ja sõjateaduslike väitekirjade temaatika on taas aktualiseerunud uue keskastmekursuse (magistriõppe) avamisega Kaitseväe Ühendatud Õppeasutustes (KVÜÖA) 2005. aastal. Siinse väljaande esimeses osas antakse ülevaade aastail 1921–1940 Kõrgema Sõjakooli lõpetanud ohvitseride väitekirjade teemadest, väitekirja koostamise alustest ning eesmärkidest. Loodetavasti on siin kajastatavast minevikukogemusest abi ka nüüdisaegsete riigikaitset ja sõjandust puudutavate uurimuste mõtestamisel.

Kõrgemas Sõjakoolis aastail 1921–1940 kaitstud väitekirjad peegeldavad selle ajajärgu elulisi küsimusi Eesti riigikaitse korraldamisel ning loovad ühtlasi pildi toonase kaitseväe juhtkonna püüetest ja pingutustest sellel alal. Selleks et luua paremat ettekujutust väitekirjadele esitatud nõuetest ja nende koostamisest, on käesoleva publikatsiooni kandvaks osaks kapten Mart Haberi (1897–1948) 1932. a Kõrgema Sõjakooli lõpetamisel koostatud ja kaitstud väitekirj³.

¹ Aastatel 1925–1940 Kõrgema Sõjakooli nime all tegutsenud õppeasutust ei saa õppeesmärkide poolest samastada alates 1990. aastate lõpust Tartus Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste koosseisus tegutseva Kõrgema Sõjakooliga. 20. sajandi esimesel poolel oli Kõrgema Sõjakooli näol tegemist staabiohvitseri ettevalmistanud kõrgema sõjalise õppeasutusega. Praegune Kõrgem Sõjakool valmistab oma baaskursusel ette rakendusliku kõrgharidusega nooremohvitseri ning annab neile keskastmes kraadihariduse, olles sellega võrreldav pigem varasema Sõjakooli kui ohvitserihariduse esimest astet andnud institutsiooniga. Kuna vahepealsetel aastakümnetel on kõrgharidus ja arusaamad selle olemusest oluliselt muutunud, pole ka kõik tänapäevased ja varasemad haridusstandardid ja -astmed ohvitseride ettevalmistuses enam üheselt võrreldavad.

² Kõrgem Sõjakool 1921–1931. Tallinn, 1931.

³ Käsikirja originaal Rahvusarhiivi Riigiarhiivis [Edaspidi *ERA*]: väitekirj: 495–12–633, lisad: 495–12–636, konspekt: 495–12–634; allikate nimekirj: 495–12–635.

Väitekirj, konspekt ja lisad esinevad edasises keeleliselt minimaalselt tänapäevastatud, ühtlustatud ja parandatud kujul. Paljud algtekstis esinenud terminilühendid on lahti kirjutatud, et need oleksid tänapäeva lugejale arusaadavad. Käeolevas väljaandes on üldjuhul säilitatud tolleaegset terminoloogiat ja vormistust. Tolle aja nõuetest tulenevalt vormistati väitekirj, konspekt ja lisad eraldi köidetena, mida siin polnud mõtet järgida. Lisatud on väitekirja kaitsmise kava ning väljaandele rahvusvahelisema mõõtmis andmiseks ka konspekti ingliskeelne tõlge. Väitekirjast leidis pärast kaitsmist trüki avaldamist ainult kokkuvõtte muinasaja eestlastest-sõdalastest (**M. H.** [Mart Haber] 1932. Eestlane sõdurina. Muistse eestlase kui võitleja iseloomustus. – Sõdur, nr 11/12. Lk 263–268). 1936. a avaldas autor lühikokkuvõtte eestlastest sõduritena ajakirja Kaitse Kodu! võidupüha erinumbris (**Haber, M.** 1936. Eestlane sõdurina. – Kaitse Kodu!, nr 13/14. Lk 441–445). Tegemist on avalikkusele suunatud lühitülevaatega, kust väitekirjas sisalduvad kriitilised ja problemaatilised seisukohad ning mõttearendused on adutavalt välja jäetud.

Nimetatud töö valimine tol ajal kaitstud väitekirjade näidiseks lähtus paljuski teema aegumusest, aga ka käsitluse mitmetahulisusest. Töös leiavad kajastamist nii toonased arusaamad minevikust, Vabadussõda kui oluline uurimisaines ning ka tollase kaitseväe arengu problemaatika. Eeltoodust tulenevalt võiks väitekiri Eesti sõjalise mõtteleo seisukohalt huvi pakkuda ka laiemalt.

Kuigi praegusele lugejale võib siin avaldatav väitekiri tekitada mitmeid seoseid või paralleele nüüdisajaga, tuleb seda siiski hinnata eelkõige oma ajastu peegeldajana. Väitekirja teadus- ja mõtteloolist tausta selgitatakse väljaande kolmandas osas sisalduvas analüüsis. Samas antakse ülevaade ka väitekirja autori elu- ja teenistuskäigust.

Koostaja ja toimetaja